

וכן הדין לענין דם קדשים שנתערב. ואולם שם יש חילוק, שאם נשפך הדם למים מעט מעט, (ואפילו ברצף. עפ"י תוס') – קמא קמא בטיל, וכבר נדחה מעל גבי המזבח. (יש דעות שאינן סוברות 'רואין' – ע' בנבחים עח-עט).

והוא הדין לענין הכשר לקבלת טומאה, דינו כלענין כיסוי. (ונפקא מינה, כגון שנתערב הדם מעצמו במי גשמים, שהם אינם מכשירים, כל שלא באו לדעת האדם ולרצונו. הערת הר"ד ויור: אך לענין דין 'קמא קמא בטיל' נראה לכאורה שדינו כקדשים, שרק במצוות אין דיחוי).

ה. הנוזל הצלול שבדם – אין האוכלו חייב כרת אלא אם אכל עמו כזית דם ממש. (הגרעק"א צידד לפרש בדעת רש"י, שאם יש בתערובת זו כזית דם ממשי בתוך כדי אכילת פרס, גם אם אכל רק כזית מן התערובת כולה – חייב).

וכן אינו נטמא באהל אלא עם יש עמו רביעית מן הדם האדום. (כ"פ רש"י ותוס'). ולענין הכשר לקבלת טומאה – אם אין בו מראית דם, אינו מכשיר.

ו. משקה היוצא מן המת אינו מטמא באהל, חוץ מדם שנטמא מהתורה. (נפש מת). וכן כל מראי אדמומית שבו, טמאים.

ואפילו במגע-מת אינו מטמא. ואולם מטמא טומאת-משקין ברביעית. (להסבר אחד בתוס', מדובר כשלא נגע במת בעת יציאתו ממנו, כגון שיצא דרך שפופרת, אבל אם נגע – נטמא בפחות מרביעית ע"י מגע המת. ולהסבר אחר, אפילו נגע במת ביציאתו, מן התורה אינו נחשב 'משקה', ולא גזרו חכמים אלא ברביעית. עוד כתבו התוס' שלענין תרומה וקדשים, מטמאים אף בפחות מרביעית).

אבל משקה היוצא מן השרץ ומן הזב – טמאים כראשון לטומאה מדרבנן, (שגזרו עליהם טומאה, לפי שאין בני אדם בדלים מהם). ויש משקים שהם אב הטומאה, כגון זיבה, רוק, ומי רגלים של זב (שהם מצטברים ויוצאים מן הגוף, שלא כדמעות או חלב אשה וכד').

דף פח

קלט. א. כמה דם צריך לכסות?

ב. במה מכסים ובמה אין מכסים? מהו כלל הדבר?

א. לרבנן (דברייטא. עתוס'), יש לכסות כל הדם, גם מה שעל הסכין ושככותלי בית השחיטה. (דמו – כל דמו). לר' יהודה, אפילו מקצתו (דמו – ואפילו מקצת דמו). לרשב"ג, אם כיסה דם הנפש (כולו. ערש"י; חזו"א ג, כד) – שוב אין צריך לכסות יותר. (דמו – דמו המיוחד. ואולם אם אין שם דם הנפש – חייב לכסות מדרבנן. רמב"ן).

(הלכה כר' יהודה; אין הלכה כרשב"ג. רי"ף, רב אחא משבחה, ר"ח, רמב"ם, ר"ת, רמב"ן, רשב"א, ר"ה, ריטב"א ועוד. וכן פסק בשו"ע. וי"א שמ"מ לכתחילה צריך לכסות כל הדם אף לר' יהודה. משכנות יעקב, ועוד. ויש ראשונים שפסקו כחכמים. ר"ה, רבנו יהונתן.

מבואר בפוסקים שלר' יהודה צריך מקצת של דם הנפש, ולא די במקצת מדם התמצית. ע' חזו"א ג, כד).

ב. מכסים בעפר, (אך לא בעפר המדבר, שאין זורעים בו ומצמיח. עפ"י תוס'). ויש סוברים שעפר המדבר כשר. ר"ן, בזבל הדק, בחול הדק, (הגדרת 'חול הדק' – כל שאין היוצר צריך לכתשו. ואולם אם

צריך-ואין-צריך, ויש הכותשים אותו ויש שאינם כותשים (ר"ן) כגון שהוא נפרך ביד – תלוי הדבר בשתי הלשונות שבגמרא. להלכה, אין מכסים בו. ר"ן, רא"ש, בסיד ובחריטית (= מין סיד שעושים מחרסים. ריטב"א. וערש"י ותוס'), בלבנה ובמגופת החבית – שכתשן, בשחיקת אבנים ובשחיקת חריטית, בנעורת פשתן דקה, בנסורת של חרשין דקה. הוסיפו עליהם: השחור (= פחמים כתושים), הכחול (= שנותנים בעין), נקרת פיסולין (= עפר שמנקרים מן הרחיים). וי"א: אף הזרניך. (= מין מתכת רעילה; היה בו שימוש לצביעה. מפרשים).

בית הלל אומרים: מכסים אף באפר (לפי שנקרא 'עפר' – מעפר שרפת החטאת), ובוהב טחון (ועפרת זהב לו). ובית שמאי חולקים, (שאינם קרויים 'עפר' סתם).

אין מכסים לא בזבל הגס ולא בחול הגס ולא בלבנה ובמגופה שלא כתשן, ולא יכפה עליו את הכלי ולא בשחיקת כלי מתכות, (מלבד זוהב, כאמור), ולא בקמה, בסובין ובמורסן.

כלל הדבר: כל דבר שזורעים בו ומצמיח, (אפילו אם אינו מוציא יותר ממה שנורע בו. עתוס') – מכסים בו. וכל שאינו מצמיח (בפני עצמו, הגם שמועיל לזבל. עפ"י תוס') – אין מכסים בו. (מלבד אפר ושחיקת זהב, שלבית הלל מכסים בהם אעפ"י שאינם מגדלים צמחים – משום שנקראים 'עפר'. עפ"י תוס'. ויש אומרים שבית הלל אינם סוברים את הכלל שאמר רשב"ג, ואין חילוק אם מגדל צמחים אם לאו. רמב"ן ור"ן, עפ"י שאלות. ולשיטה זו אפשר ששחיקת אבנים ונעורת של פשתן המנויים בברייתא – אינם כשרים לרשב"ג. עריטב"א).

מאחר וריבה הכתוב (וכסהו), ומיעט (בעפר), מרבה אני את אלו שהם מין עפר, שמגדלים צמחים כמותו, ומוציא אני את אלו שאינם מין עפר.

דף פט

קמ. אלו מאמרים מובאים בסוגיא בשבח הענוה והשפלות?

אמר רבא: בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר, זכו בניו לשתי מצוות, אפר פרה ועפר סוטה; בשכר שאמר אם מחוט ועד שרוך נעל, זכו לחוט של תכלת ולרצועה של תפלין. אמר להם הקב"ה לישראל: חושקני בכם, שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה, אתם ממעטים עצמכם לפני; אברהם אמר ואנכי עפר ואפר, משה ואהרן – ונחנו מה, דוד – ואנכי תולעת ולא איש. אבל עכו"ם אינם כן...

אין העולם מתקיים אלא בשביל משה ואהרן (ונחנו מה – תולה ארץ על בלימה); אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה (בלימה); מי שמושים עצמו כמי שאינו (ומתחת שנדרס תחת הכל – זרעת עולם).

קמא. האם כשר לכסות הדם בעפר עיר הנדחת או שאר איסורי הנאה?

מכסים בעפר עיר הנדחת (רבה בר ירמיה). לזעירי, הכוונה לעפר קרקעיתה, שלא נאסר בהנאה. ולרבא, אפילו האפר האסור בהנאה – מכסים בו, שהרי מצוות לאו להנות ניתנו. והוא הדין בעפר של עבודה-זרה – מכסים בו (לרבא) מאותו הטעם. (ואינו דומה לשופר ולולב של ע"ז שפסול למצוה, כי שם טעון 'שיעור' וכתותי מכתת שיעוריה, שהרי דינו לשרפה, אבל כאן אדרבה, הכתות יותר ראוי לכיסוי.

ואפשר שאף לכתחילה כשר לכסות בעפר של ע"ז, ואין כאן מיאוס למצוה, כמו עפר עיר הנדחת. עפ"י תוס').